

بہجۃ المباحج

فی تلخیص مباحج المہج فی مناهج الحجج

[در فضایل و مناقب معصومین (ع)]

حسن بن حسین شیحی سبزواری

(متوفی ۷۶۵ ق.)

تصحیح: فاطمہ زمانی قورتانی

زیر نظر: دکتر یوسف بیگ باباپور

سرشناسه
عنوان قراردادی
عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک

وضعیت فهرست نویسی
یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

: شیعی سبزواری، حسن بن حسین، قرن ۸ ق.

: مباحج المهج فی مناقب الحجج، برگزیده.

: بهجة المباحج فی تلخیص مباحج المهج فی مناقب الحجج [در فضایل و مناقب معصومین (ع)]

: حسن بن حسین شیعی سبزواری؛ تصحیح فاطمه زمانی قورتان؛ زیر نظر یوسف بیگ باباپور.

: تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۷.

: ۹۶۰ ص.

: ۹۷۶-۶۰۰-۳۶۷-۱۷۶-۷

: فیبا

: کتاب حاضر تلخیص و بازنویسی از کتاب "مباحج المهج فی مناقب الحجج" اثر "قطب الدین کیدری" است.

: پیامبران - معجزات -- Miracles

: ائمه اثنا عشر - معجزات -- Miracles (Shiites)

: ائمه اثنا عشر - فضایل -- Virtues -- Imams (Shiites)

: بیگ باباپور، یوسف، ۱۳۵۷ - beigbabapour, Yousef

: زمانی قورتانی، فاطمه، ۱۳۶۵ -، مصحح

: بیهقی نیشابوری کیدری، محمد بن حسین، قرن ۶ ق. مباحج المهج فی مناقب الحجج، برگزیده

: ۱۳۹۷ ش ۹/۲۲۰/۹۶۶ BP

: ۲۳/۲۹۷

: ۵۱۵۲۴۸۱

بهجة المبهج فی تلخیص مباحج المهج فی مناقب

[الحجج در فضایل و مناقب معصومین (ع)]

اثر: حسن بن حسین شیعی سبزواری (متوفی ۷۹۵ ق.)

تصحیح: فاطمه زمانی قورتانی

زیر نظر: دکتر یوسف بیگ باباپور

ناشر: منشور سمیر با همکاری بنیاد شکری

نوبت چاپ: اول - ۹۷

شمارگان: ۳۰۰ نسخه / بها: ۱/۲۰۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۱۷۶-۷

همه حقوق برای مؤلفین محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی دو نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از مؤلف ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۷	دیگر آثار حسن سبزواری شیعی
۳۸	فی ذکر نورالذی فی اصلاّب الطاهرین و ولادته
۴۷	فصل در ذکر طرف یاته و دلایله
۵۸	فصل فی ذکر تزویج خدیجه علیها السلام و طرف من دلایله
۷۲	فصل فی ذکر تزویج فاطمه علیها السلام
۸۴	فصل چهارم فی ذکر طرف من حدیث بیت المقدس و حدیث المعراج
	فصل پنجم فی ذکر نوم امیرالمؤمنین علی علیه السلام و رسول الله ﷺ و ذکر هجرت و دلیل
۱۰۳	الّتی ظهرت فی الطریق
	فصل ششم در ذکر طرف من معجزات النّبی ﷺ و دلایله و من معجزه و دلایله
۱۱۱	معجزه الاولى و الثّانیة و الثالث و الرّابعة و الخامسة فی کلام البهیم
	المعجزة السّادسة والسّابعة والثّامنة فی اجتماع الشّجرتین و نبوع الماء من بین اصابعه
۱۱۶	و خروج الحيوان والعظيمة من البحر
۱۷۰	فصل فی دلایله ﷺ فی غزوة بدر العظمی
۱۹۶	فصل هشتم در غزوه أحد
۲۱۱	فصل نهم فی غزوة ذات الرّقاع

۲۱۸	فصل دهم فی غزوة الخندق
۲۳۵	فصل یازدهم در غزوة خیبر
۲۴۷	فصل دوازدهم فی غزوة ذات السلاسل
۲۵۰	فصل سیزدهم فی خطبة النبی ﷺ به غدیر خم
	فصل چهاردهم فی الحدیث العقبة من روایت الامام الزکی ابی محمد بن
۲۷۲	حسن العسکری ﷺ
	فصل پانزدهم فی ذکر طرف من نصّ النبی ﷺ علی امامة اثمه اثنا عشر بعده من عترته
۲۸۱	و ذریته علیهم السلام
۲۹۳	فصل فی ذکر ولات حضرت امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب ﷺ
	فصل هفدهم فی بعضی از معجزات حضرت امیر المؤمنین علی ﷺ و هی اربعون
۲۹۹	معجزه
۳۶۶	فصل هجدهم فی بعضی از قضایای حضرت علی ﷺ
۴۱۸	فصل نوزدهم فی ذکر طرف من فضایل و مناقب حضرت امیر المؤمنین علی ﷺ
۴۳۱	فصل بیست و یکم فی خبر السقیفه و بیعت ابابکر و سر و عثمان و ما یتعلق بها
۴۵۰	ذکر اتابک ابابکر - علیه اللعنة و العذاب - و انکار کردن اخبارات نشستن و تقدیم کردن علی ﷺ
۴۶۶	فصل بیست و دو در ذکر فدک و منع های فاطمه علیها السلام
۴۷۲	فصل بیست و سه در ذکر شوری
	فصل بیست و چهار فی ذکر انکار المسلمین علی عثمان به سبب احداثه و ذکر قتله و
۴۸۷	سبب ذلک

۵۲۲	فصل بیست و پنجم فی ذکر بیعت حضرت امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام و مایعلق بها
۵۳۱	فصل بیست و ششم فی غزوة الجمل
۵۵۹	فصل بیست و هفتم فی ذکر واقعه صفین
۵۸۹	فصل فی واقعه صفین
۵۹۲	الواقعه الاولی من رقایع صفین
۵۹۷	فصل بیست و هشتم فی ذکر واقعة الثانية فی غزوة صفین
۶۳۱	فصل بیست و نهم در واقعه امارات الهریر
۶۴۱	فی ذکر الحکمین
۶۵۲	فصل سی ام فی ذکر الشراة من الخوارج خروجهم علی امیرالمؤمنین علی علیه السلام و قتالهم
۶۵۷	فصل سی و یکم در ذکر جمع آمدن خوارج بدنهروان
۶۶۹	ابتدای جنگ
۶۷۲	فصل سی و دوم فی ولادت السبطين مصطفی و قرۃ العین ماضی الحسن و الحسین علیهما السلام و طرفی من فضایلها و معجزاتهما الهی عمر و زندگانی و دست نویسنده و پدر و مادرش فدای نام دوسبطين یعنی امام حسن و امام حسین و مادر و پدر و جد بزرگوار ایشان و اولاد طیبین و طاهرین باد
۶۷۳	ذکر ولادت ابی عبدالله الحسین علیه السلام
۶۷۵	فی فضایلهما علیهما السلام
۶۸۰	ذکر معجزات احد السبطين ابی محمد الحسن علیه السلام

- ٦٨٥ وفات حضرت امام حسن عليه السلام
- ٦٨٦ فصل فى زيارته عليه السلام
- ٦٨٧ فصل فى ذكر معجزات ابي عبدالله الحسين عليه السلام
- ٦٩٣ فصل سى و ششم فى زيارت امام حسين عليه السلام
- ٦٩٤ فى ذكر مقتله عليه السلام
- فصل فى ولادت سيد العابدين ابي محمد بن على ابن الحسين الملقب بسجاد عليه السلام و
 طرف من معرراته و فضائيله و كمالاته و وفاته و فضيلت زيارته عليه السلام
- ٦٩٥ معجزاته فهو اجزاء الاولى
- ٦٩٥ فصل فى فضائل ر منقبات ابي محمد بن الحسين عليه السلام
- ٧٠٧ فصل فى ولادت ابي جعفر محمد بن على الباقر عليه السلام
- ٧٢٥ معجزة من معجزاته عليه السلام
- ٧٢٥ فى فضائيله عليه السلام
- ٧٣٩ فصل فى ولادة ابي عبدالله جعفر بن محمد بن على بن الحسين بن على بن ابي
 طالب عليه السلام و طرف من معجزاته و فضائيله و وفاته
- ٧٤٧ معجزاته عليه السلام
- ٧٤٧ فضائيله عليه السلام
- ٧٨٣ ذكر وفات حضرت امام عليه السلام
- ٧٨٩ فصل فى ولادت عبدالصالح ابي ابراهيم موسى بن جعفر الكاظم عليه السلام و طرف فى
 معجزاته و فضله و وفاته
- ٧٩٠ معجزاته عليه السلام
- ٧٩٠

۸۰۴	فضایل حضرت امام موسی کاظم علیه السلام
۸۰۶	سبب قتل امام موسی کاظم علیه السلام
۸۱۱	ذکر وفات امام موسی علیه السلام
	فصل فی ولادت ابی الحسن علی بن موسی الرضا علیه السلام و طرف فی معجزاته و فضایله
۸۱۳	و وفاته علیه السلام
۸۱۳	معجزاته علیه السلام
۸۳۰	ذکر فضایل امام رضا علیه السلام
۸۴۱	ذکر سبب قتل امام علیه السلام
	فصل فی ولادة ابی جعفر محمد بن علی الجواد علیه السلام و طرف من معجزاته و فضایله و
۸۴۸	وفاته
۸۴۸	معجزة من معجزات امام علی الجواد علیه السلام
۸۵۸	ذکر فضایل امام محمد تقی علیه السلام
۸۶۲	ذکر وفات امام علیه السلام
	فصل فی ولادت ابی الحسن علی بن محمد التقی علیه السلام و طرف من معجزاته و فضایله
۸۶۳	و وفاته
۸۶۳	معجزاته علیه السلام
۸۷۸	ذکر فضایل امام علی التقی علیه السلام
۸۸۷	ذکر وفات امام علی التقی علیه السلام
	فصل فی ولادت ابی محمد الحسن بن علی الزکی علیه السلام و طرف من معجزاته و فضایله
۸۸۸	و وفاته

٨٨٨

ذكر معجزات حضرت امام حسن العسگرى عليه السلام

٩٠٣

فضايله عليه السلام

٩٠٧

ذكر وفات امام حسن عليه السلام

فصل فى ولادة الامام الثانى العشر حجة الله فى خلقه و كلمة الباقية لدينه و الموعود باستخلافه فى ارضه و تمكينه امناً بعد خوفه القايم بقسط الله و الناطق بامر الله و المظن احكم الله و الخلف بحجج الله القايم صاحب الزمان عليه السلام و طرف من اخباره و فضايله

٩٠٨

فصل فى اربع فضايل و معجزاته عليه السلام كه جان نويستنده فداى امام آخر الزمان باد و ديدار صاحب الامر و اصابه گردانى به حق حضرت محمد مصطفى عليه السلام

٩١٦

فصل فى وقت خروجه و طرف من العلامات التى يظهر قبل خروجه عليه السلام

٩٢٩

فصل فى ذكر طرف من صفاته و سيرة عليه السلام

٩٣٣

منابع

٩٤٠

مقدمه^۱

بیهجه المباحج، تلخیص و باز نویسی کتابی است به نام مباحج المہج که اسم کامل آن مباحج المہج فی مباحج الحجج است و آن اثری است از زنده از ابوالحسن محمد بن حسین بن تاج الدین حسن بن زین الدین محمد بن حسین بن ابی المحامد بیهقی نیشابوری^۱، معروف به قطب الدین کیدری از زندگی وی اطلاع دقیقی در دست نیست، جز اینکه می دانیم از ناحیه بیهق بوده و در قرن ششم هجری می زیسته است. «کیدر» که وی را بدانجا نسبت داده اند از قرائت بیهق است.^۲ تاریخ درگذشت او نیز معلوم نیست و تا این حد می دانیم که تا سال ۶۱۰ ق. زنده بوده است.^۳ شهرت وی

۱. در نگارش این مقدمه، از مقدمه آقای مهدی رحیم پور به کتاب کتیب معجزات که در سال ۱۳۹۳ از سوی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، با تصحیح نگارنده منتشر شده بود، بهره وافی برده شده است.

۲. البهادر، شیخ ابراہیم، مقدمه اصباح الشیعه بمصباح الشریعه، ص ۶.

۳. گویا «کیدر» یا «کیدر» نام دو قریه است. یکی قریه ای نزدیک سبزوار ناحیه بیهق و دیگری ناحیه ای در «سر ولایت»، که قریه ای است میان خوشان، بیهق، نیشابور و اسفراین. دانسته نیست قطب الدین دقیقاً به کدام یک از این دو قریه منسوب است. ر.ک: عطاردی، عزیزالله، مقدمه حدائق الحقائق، ص ۶۱ و جهانبخش، جوای، «قطب الدین کیدری و انوار العقول»، مجله علوم حدیث، شماره ۱۲، تابستان ۱۳۷۸، ص ۱۶۰؛ استاد سبحانی در مقدمه اصباح الشیعه به تفصیل در خصوص نام و نسب و برخی اطلاعات مربوط به حواشی زندگانی قطب الدین کیدری بحث کرده است. ر.ک: صفحات ۷ و ۸ مقدمه کتاب مذکور.

۴. ر.ک: جهانبخش، جوای، «قطب الدین کیدری و انوار العقول»، ص ۱۶۷ - ۱۶۸.

عمدتاً به خاطر تدوین اشعار منسوب به علی (ع) است که «انوارالعقول» نام دارد که چندین بار در ایران هند و یک بار نیز در سال ۱۷۴۵م با یادداشت‌هایی از کوی پرس (Kuypers) منتشر شده، ولی بهترین و در واقع انتقادی‌ترین چاپ آن توسط کامل سلمان جبوری صورت گرفته است.^۱

از دیگر آثار قطب‌الدین کیدری می‌توان به «إصباح الشیعه بمصباح الشریعه اشاره کرد که کتابی است در فقه شیعه و در آن از «المبسوط» و «النهایه» خواجه نصیرالدین طوسی، «الرازمی» سَلار دیلمی و «الغنیة» ابن زهره حلبی و نیز از آرای چند عالم دیگر نقل کرده است. این کتاب که به زبان عربی نوشته شده، با تحقیق و مقدمه شیخ ابراهیم بهادی در سال ۱۴۱۶ق با سرمایه مؤسسه الامام الصادق (ع) در قم چاپ شده است.

کتاب مهم دیگر کیدری عبارت است از «دقائق الحقائق فی فسر دقائق الخلائق» که شرح نهج البلاغه است که به پیروی از «معارج» علی بن زید بیهقی و «منهاج البراعه» قطب‌الدین راوندی، در سال ۱۵۰۶ق نوشته شده است. این کتاب نیز به عربی است و در سال ۱۴۱۶ق در قم در دو جلد چاپ شده است. سایر آثاری که در منابع به وی منسوب است عبارت است از: البراهین الجنیة فی ابطال الذوات الازلیة، بصائر الانس بحفائر القدس، تنسیه النام لرعايه حق الامام، الحجة، الذئقة، الدرر فی دقائق علم النحو، شرح الإیجاز فی النحو، شریعه الشریعه، کفایه البرایا فی معرفه الانبیاء و لب اللباب فی بعض مسائل الکلام.

۱. این کتاب با این مشخصات چاپ شده است: انوارالعقول من اشعار وصی الرسول، قطب‌الدین محمد بن الحسین البیهقی الکیدری، درسه و تحقیق: کامل سلمان الجبوری، دارالمحجۃ البیضاء - دارالرسول الاکرم (ص)، بیروت ۱۴۱۹ق/ ۱۹۹۹م. در خصوص انوارالعقول و تصحیح سلمان الجبوری بنگرید به مقاله عالمانه جویا جهانبخش با عنوان «قطب‌الدین کیدری و انوارالعقول»، علوم حدیث، شماره ۱۲، صص ۱۶۸ - ۱۸۳.

اما مباهج المهج فی مناهج الحجج کتاب مورد بحث ماست که به دلیل دشوار بودن دسترسی به دست‌نویسی از آن اطلاعات ارائه شده در خصوص آن ضد و نقیض است. برخی خبر از نبود دست‌نویسی از آن می‌دهند و کسانی که از وجود دست‌نویسهایی از آن مطلع‌اند، در عربی یا فارسی بودن زبان اثر مرددند.

تا این که دو دست‌نویس از این کتاب توسط آقای مهدی رحیم پور در ضمن نگارش مقدمه کتب معجزات شناسایی و به دست آمد. یکی از آن دست‌نویسها در کتابخانه مسجد اعظم قم به شماره ۱۹۴۰ نگهداری می‌شود و دیگری به شماره ۲۱۲۵ در کتابخانه آیت‌الله گلپایگانی قم.^۱ که ایشان موفق به تهیه تصویری از دست‌نویس موجود در کتابخانه مسجد اعظم قم شدند و اطلاعاتی که در ادامه در خصوص اثر مذکور خواهد آمد، بر اساس این دست‌نویس است. این دست‌نویس از آغاز افتادگی دارد و بنابراین از محتوای زیاد نیز طالع در دست نیست. مطابق ترقیمه، نسخه در غره یکشنبه ذی‌القعدة ۱۲۷۱ ق کتبت شده و دارای ۲۷۶ برگ است. کتاب همچنانکه سید عبدالعزیز طباطبایی نیز گفته، با فایده است. دست‌نویس ما از ماجرای ازدواج حضرت علی با فاطمه (س) شروع می‌شود. نطب الدین کیدری در

۱. ر.ک: الطباطبایی، السید عبدالعزیز، نهج البلاغه عبر القرون (۷)؛ شروحه حسب التسلسل الزمانی، ج ۳۹، ص ۳۱۶. غالب محققانی که در خصوص مباهج المهج اظهار نظری کرده‌اند و یا اطلاعی از دست‌نویس موجود آن داده‌اند، اطلاعاتشان بر اساس همین مقاله است. گفتنی است شماره‌ای که سید عبدالعزیز طباطبایی از دست‌نویس مذکور در کتابخانه مسجد اعظم قم داده متفاوت با شماره آن در فهرست کتابخانه مذکور است. چه، در مقاله مذکور شماره دست‌نویس ۲ است ولی در فهرست و حتی در خود کتابخانه، به شماره ۱۹۴۰ نگهداری می‌شود. (ر.ک: طیار مراغی، حسن‌زاده، به کوشش مصطفی درابنی، فهرست نسخ خطی کتابخانه مسجد اعظم قم، ج ۴، ص ۱۶۷۸). دست‌نویسی را که گفته شده در کتابخانه آیت‌الله گلپایگانی نگهداری می‌شود، در فهرست کتابخانه مذکور نیافتم و هنگامی که از مسئولین کتابخانه پیگیر شدم، گفتند دست‌نویس مباهج المهج از آن دسته از دست‌نویسهایی است که از کتابخانه خارج شده و اکنون دانسته نیست که دچار چه سرنوشتی شده است.

مباح المہج منبع مستقیم روایت خود را نقل نکرده و تنها به عبارت «روایت کرده‌اند» بسنده کرده است. در مواردی نیز که اشاره به منبع روایت خود کرده، از ابن عباس، امام سجّاد (ع)، جابر انصاری، انس بن مالک، عروه بن زهر، نافع، سلمان فارسی و چند تن دیگر نام برده است. گویا کتاب دارای چند فصل است که آخرین فصل در نسخه مورد بحث فصل چهارم است. هر فصل نیز از چند روایت با عبارت «بجز دیگر» آغاز می‌شود و سپس با جمله «روایت کرده‌اند» یا «روایت می‌کند فلان از فلان» روایت مورد نظر نقل می‌شود.

موضوع اصلی مباح المہج سیره پیامبر و امامان یا به عبارت دیگر در معجزات و فضایل پیامبر (ص) و امامان (ع) است. اگر این گفته سید عبدالعزیز طباطبایی که به نقل از تعلیقات میرزا عبدالحسین افندی بر کتاب «امل آمل» گفته که مباح المہج کتاب مفصّلی است و در ده جلد نوشته شده،^۱ صحیح باشد، بنابراین باید گفت دست‌نویسی که باقی مانده بخش اندکی از آن است. چه، تصویری که ما در اختیار داریم تنها ۲۷۶ برگ است. این در حالی است که در صفحات آخر روایت‌هایی را در خصوص سیره امام حسن عسکری (ع) و حتی امام زمان نقل می‌کند و اصلاً چنین تصویری را ایجاد نمی‌کند که احتمالاً کتاب ناقص است دانسته نیست نسخه‌ای از این کتاب را که میرزا عبدالله افندی به خط «مولانا محمد حسین الارdebیلی» دیده، چگونه در ده جلد بوده است. آیا ممکن است دست‌نویس ما خلاصه‌ای از اصل مفصّل‌تر باشد که کاتبی به سلیقه خود بعد از چندین قرن اقدام به تلخیص آن کرده است؟ تا به دست نیامدن نسخه‌ای دیگر نمی‌توان نظر قطعی در این خصوص داد.

۱. طباطبایی، سید عبدالعزیز، «نهج البلاغه عبر القرون» (۷)، ص ۳۱۶.